

Affectieve polarisatie, electorale aanvallen en sociale gevolgen in aanloop naar 9 juni 2024

Caroline Close (ULB) Bjarn Eck (ULB) Lisa Janssen (UGent) Lucas Kins (ULB) Artemis Tsoulou-Malakoudi (UA) Jochem Vanagt (KULeuven-UA) Emilie van Haute (ULB)

Affectieve polarisatie ongelijk verdeeld over de regio's, maar relatief stabiel tussen 2019 en 2024

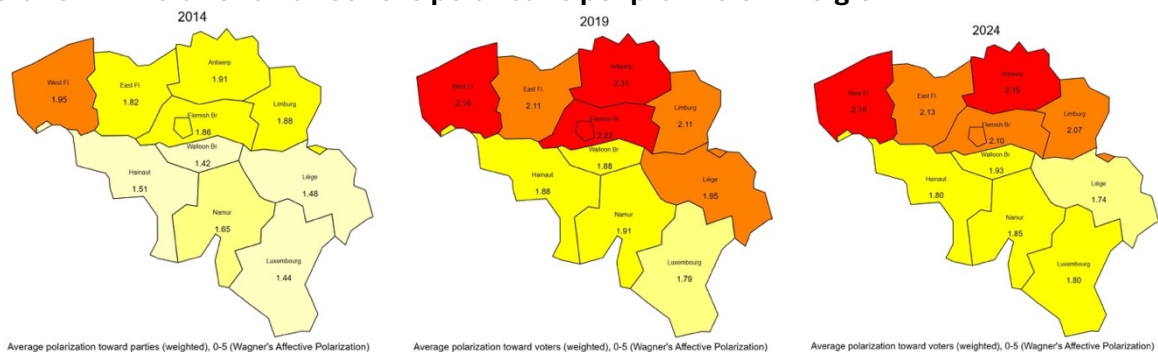
Affectieve polarisatie verwijst naar de negatieve emoties die kiezers van een bepaalde politieke partij voelen tegenover kiezers van andere partijen. Het is meer dan een simpele tegenstelling van politieke ideeën; het gaat om een diepe afkeer met gevolgen voor verschillende gebieden van het politieke en sociale leven. Verschillende studies hebben de aanwezigheid of zelfs de toename van deze vorm van polarisatie in de Verenigde Staten en ook in Europa aangetoond. Hoe is de situatie in België?

De verkiezingsonderzoeken Partirep II, RepResent en NotLikeUs geven antwoord op deze vraag. Affectieve polarisatie wordt gemeten door kiezers te vragen scores te geven aan kiezers van andere partijen op vlak van hoe sympathiek zij hen vinden. Voor elke kiezer is het mogelijk een individuele score van affectieve polarisatie te berekenen, waarbij rekening wordt gehouden met alle sympathiescores gegeven aan kiezers van andere partijen, gewogen door het electorale aandeel van elke partij (m.a.w. negatieve scores naar grotere partijen tellen zwaarder door). Het is hierdoor ook mogelijk om een geaggregeerde score te berekenen voor elke provincie door het gemiddelde te nemen van de individuele affectieve polarisatiescores voor individuen die in dat gebied wonen.

De drie onderstaande kaarten tonen deze gemiddelde scores berekend op provinciaal niveau in België doorheen de tijd (2014, 2019, 2024). Merk op dat deze scores niet beschikbaar zijn voor Brussel. Vier belangrijke conclusies kunnen hieruit getrokken worden:

1. Het niveau van affectieve polarisatie in België is lager dan in andere Europese landen (gemiddelde scores vaak boven de 2).
2. Polarisation is gemiddeld sterker in Vlaanderen dan in Wallonië vanwege de aanwezigheid van het Vlaams Belang, dat hogere antipathiescores ontvangt en genereert.
3. Affectieve polarisatie lijkt te zijn toegenomen tussen 2014 en 2019, maar stabiliseert tussen 2019 en 2024. In dit stadium is er daarom geen sterke toename waar te nemen van de gemiddelde affectieve polarisatie voor de komende verkiezingen.
4. De individuele affectieve polarisatiescores verschillen niet significant tussen eerste stemmers en de rest van het electoraat.

Grafiek 1. Evolutie van affectieve polarisatie per provincie in België

Bronnen: Verkiezingsonderzoeken Partirep II, RepResent en NotLikeUs. Merk op dat de vraag in 2014 betrekking had op de sympathiescores gegeven aan politieke partijen en niet aan hun kiezers.

Affectieve polarisatie kan ook worden gemeten tussen gemeenschappen. Het verwijst dan naar de negatieve emoties van leden van de ene gemeenschap tot leden van de andere, bijvoorbeeld tussen taalgemeenschappen. Onze onderzoeken meten de sympathie die wordt gegeven aan leden van de eigen regio (Vlaanderen vs. Wallonië) en aan de andere regio in België. Tussen 2019 en 2024 zien we een lichte daling van de sympathiegevoelens van de inwoners van Wallonië en Vlaanderen t.o.v. de andere inwoners van hun *eigen* regio, hoewel het niveau in 2019 al niet bijzonder hoog was. Op dezelfde manier constateren we in dezelfde periode een lichte toename van de antipathie van Walen t.o.v. inwoners van Vlaanderen en van Vlamingen t.o.v. inwoners van Wallonië.

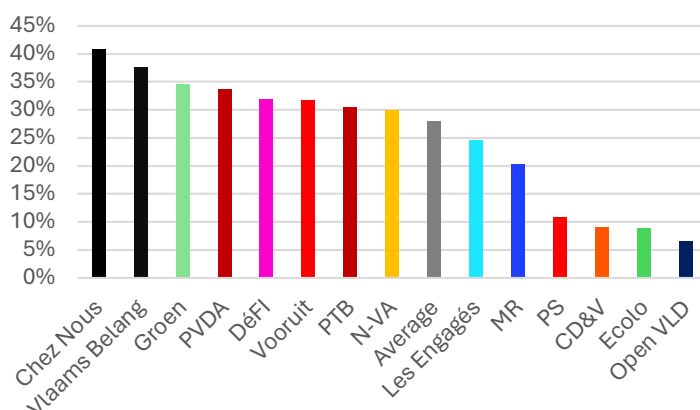
Affectieve polarisatie gevoed door het discours van de elite

Onderzoek heeft aangetoond dat het discours van politieke elites een belangrijke rol speelt in het aanwakkeren van de affectieve polarisatie van kiezers. Een negatief en aanvallend discours tegenover politieke tegenstanders kan de afkeer t.o.v. kiezers met andere partijvoorkeuren legitimeren. Wordt het discours van de politieke elites in België gekenmerkt door negativiteit en dergelijke aanvallen?

Gegevens van het Social Media Lab van Cevipol maken het mogelijk om de toespraken van de 13 politieke partijen vertegenwoordigd in de Kamer en hun voorzitters te analyseren op het sociale netwerk X tussen januari 2022 en maart 2024 (officiële accounts van de partijen en voorzitters, Chez Nous vanaf november 2023). Om het negatieve discours te meten, werd elke post gecodeerd als afwezigheid (0) of aanwezigheid (1) van een aanval op een politieke tegenstander, of het nu een partij of een politieke vertegenwoordiger is, of de aanval in de tekst en/of in een afbeelding staat en of deze persoonlijk was of een bepaalde kwestie betrof.

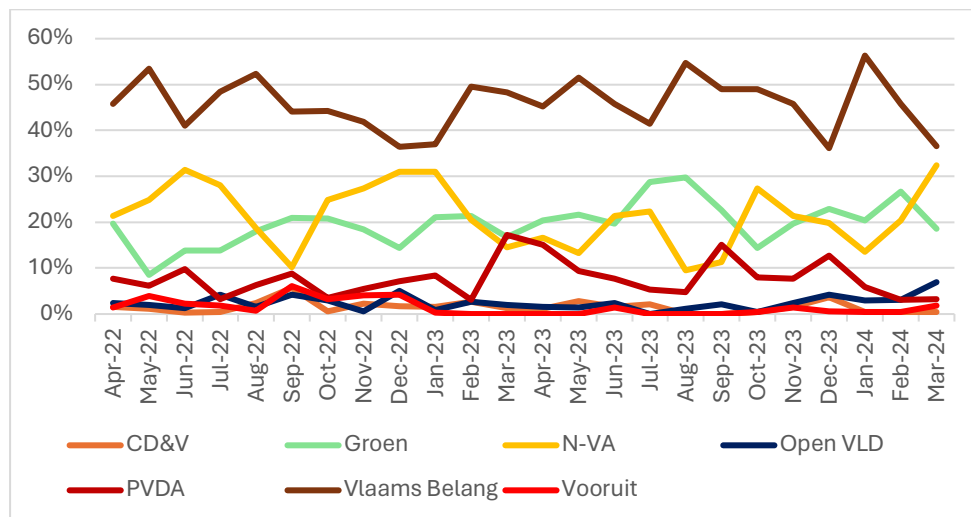
Grafiek 2 toont het aandeel publicaties waarin een aanval aanwezig was, per partij (inclusief hun voorzitter) en voor de hele periode. De extreemrechtse partijen maken het meest gebruik van dergelijke aanvallen (35-40% van hun communicatie via X). Ze worden gevolgd door Groen (34%), wat in contrast staat met de Franstalige zusterpartij Ecolo (10%). Ook radicaal link (PTB-PVDA) en de regionale partijen (N-VA en DéFI) vallen meer aan dan het gemiddelde. De traditionele partijen, waarvan de meeste deel uitmaken van de huidige federale regering, gebruiken doorgaans minder aanvallen dan het gemiddelde, m.u.v. de Vlaamse socialisten (Vooruit). Er moet echter opgemerkt worden dat Vooruit in deze periode niet erg actief was op X, omdat de aftredende voorzitter, Connor Rousseau, besloten had het platform te verlaten.

Grafiek 2. Aandeel publicaties van aanvallen per partij (in %) januari 2022 – maart 2024

Grafieken 3 en 4 tonen de trend in negatieve publicaties via X in België in de afgelopen twee jaar. Elke lijn vertegenwoordigt het aandeel aanvallen van één partij in verhouding tot alle aanvallen van alle partijen tijdens die maand. In Vlaanderen domineren drie partijen: Vlaams Belang, N-VA en Groen. Het Vlaams Belang alleen al is goed voor 40-60% van de aanvallen die door alle Vlaamse partijen tussen april 2022 en maart 2024 op X gepubliceerd worden, terwijl Groen schommelt tussen 10% en 30%. De traditionele partijen zijn goed voor slechts een zeer klein deel van de online aanvallen.

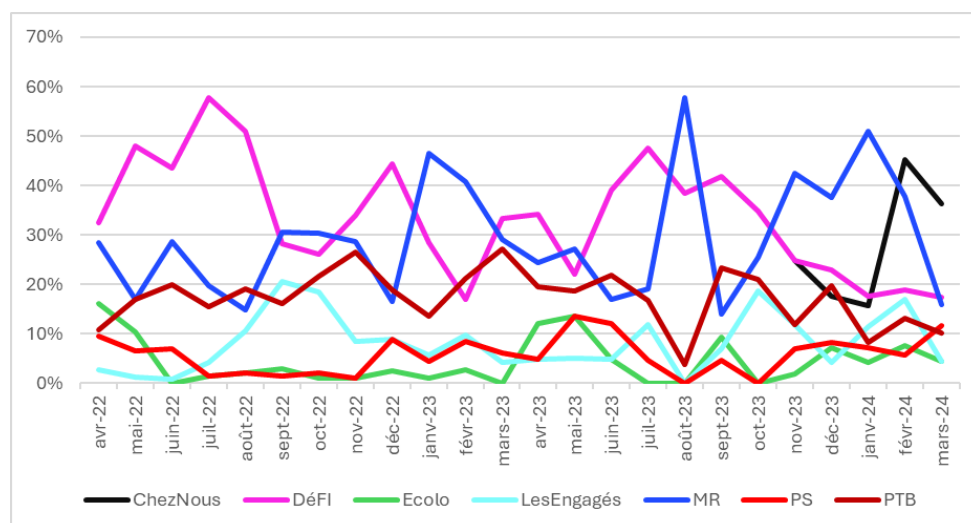
Grafiek 3. Trend in aanvallen per partij in Vlaanderen (april 2022 – maart 2024)

Opmerking: wegens ontbrekende gegevens voor de eerste drie maanden van 2022 voor sommige Vlaamse partijen, presenteren we enkel de gegevens vanaf april 2022.

In de Franstalige gemeenschap waren de regionale partij DéFi en de MR (en hun voorzitters) verantwoordelijke voor de meeste aanvallen in deze periode, gevolgd door de PTB (en Raoul Hedebouw), tot de komst van de extreemrechtse partij Chez Nous, die qua aanvallen een soortgelijke communicatiestijl hanteerde als het Vlaams Belang.

Grafiek 3. Trend in aanvallen per partij in de Franstalige gemeenschap (januari 2022 – maart 2024)

We concluderen dat het discours van de politieke elite ook gepolariseerd is, met extreemrechtse partijen die veel gebruik maken van aanvallen in hun online communicatie, wat zou kunnen bijdragen tot affectieve polarisatie naar en onder de kiezers van deze partijen.

Polarisatie met gevolgen voor sociale relaties?

Een van de mogelijke gevolgen van affectieve polarisatie is een groeiende sociale afstand tussen maatschappelijke groepen. Een hoge mate van antipathie en afkeer tegenover kiezers van bepaalde partijen zou kunnen leiden tot het vermijden van sociale interactie met deze mensen. Is dit het geval in België?

De NotLikeUs 2024-enquête meet de sociale afstand tussen kiezers door respondenten te vragen om aan te geven in welke mate ze zouden aarzelen om goede vrienden te worden met een kiezer van de partij waarvoor ze de minste sympathie tonen.

De resultaten tonen aan dat kiezers in zowel Vlaanderen als Wallonië relatief tolerant zijn en bereid om goede vriendschappen te sluiten, zelfs met een kiezer van de partij waarvoor ze de minste sympathie tonen. Enkel tegenover Vlaams Belang lijkt er meer terughoudendheid te ontstaan. Ongeveer 50% van de kiezers die Vlaams Belang de minst sympathieke partij vinden, zouden sterk aarzelen om een goede vriendschap te sluiten met een kiezer van Vlaams Belang. De radicaal linkse partijen (PTB-PVDA) wekken ook iets meer aarzeling (31-34,5%), i.t.t. de andere partijen waar dit percentage rond de 20-25% schommelt. Opnieuw vinden we geen significante verschillen tussen kiezers die voor het eerst stemmen en oudere kiezers.

Deze resultaten benadrukken dat affectieve polarisatie, in het bijzonder lage sympathie voor kiezers van een partij, niet automatisch leidt tot het vermijden en afwijzen van deze kiezers in sociale relaties. De grens tussen attitudes (lage sympathie) en gedrag (geen sociaal contact) wordt daarom niet duidelijk overschreven, wat in contrast staat tot andere democratieën (bv. de Verenigde Staten).

Tabel 1. Aarzeling om goede vrienden te worden met een kiezer van de partij die men het minst sympathiek vindt (Vlaanderen)

	Geen/lichte aarzeling	Neutraal	Sterke aarzeling
CD&V	60,0	18,7	21,3
Groen	57,8	16,3	25,9
N-VA	53,6	17,7	28,7
Open VLD	61,4	19,1	19,5
PVDA	50,2	15,2	34,5
Vlaams Belang	32,6	16,6	50,8
Vooruit	59,3	20,3	20,3

Tabel 2. Aarzeling om goede vrienden te worden met een kiezer van de partij die men het minst sympathiek vindt (Wallonië)

	Geen/lichte aarzeling	Neutraal	Sterke aarzeling
DéFI	58,4	19,6	22,0
Ecolo	57,4	18,2	24,4
Les Engagés	59,5	19,6	20,8
MR	58,1	15,7	26,3
PS	57,1	16,8	26,0
PTB	48,9	20,1	31,0

Bronnen

Partirep II Verkiezingsenquête 2014 : Deschouwer K., Dejaeghere Y., Delwit P., Hooghe M., Lefevre J., Rihoux B., Walgrave S. (2014), "PartiRep II Longitudinal Electoral Survey", <https://doi.org/10.17026/dans-xwm-mq42>, DANS Data Station Social Sciences and Humanities, V2.

RepResent Verkiezingsonderzoek 2019 : Walgrave S., Celis K., Deschouwer K., Marien S., Pilet J.-B., Rihoux, B., Van Haute E., Van Ingelgom V., Baudewyns P., Van Erkel P., Jennart I., Lefevre J., Kern A. (2022), "RepResent Longitudinal survey 2019 - 2021", <https://doi.org/10.17026/dans-xf5-djem>, DANS Data Station Social Sciences and Humanities, V2, UNF:6:0N7tutcAzM4/wJh0JqXI1A== [fileUNF].

NotLikeUs 2024 verkiezingsenquête

Contactinformatie FR

Caroline Close (Cevipol / Social Media Lab ULB): 0494/660405

Lucas Kins (Cevipol / Social Media Lab ULB): 0472/044133

Artemis Tsoulou-Malakoudi (UA)

Emilie van Haute (ULB): 0487/435903

Contactinformatie NL

Bjarn Eck (ULB)

Lisa Janssen (UGent)

Jochem Vanagt (KULeuven-UA): 0493/562135

Annex

Tabel 3. Lijst van X-accounts opgenomen in de analyse (januari 2022 – maart 2024)

Partijen	Account	Aantal publicaties	Totaal aantal publicaties per partij
Vlaanderen			18.604
PvdA	@pvdabelgie	339	1.334
Raoul Hedebouw (in NL)	@RaoulHedebouw	1.933	
Groen	@groen	1.539	3.103
Jeremie Vaneeckhout	@JeremieVaneekh	1.194	
Meyrem Almaci	@MeyremAlmaci	100	
Nadia Naji	@_nadianaji	270	
Vooruit	@vooruit_nu	264	301
Conner Rousseau	@conner_rousseau	29	
Melissa Depraetere	@MelissaDepr	8	
CD&V	@cdenv	586	977
Joachim Coens	@joachimcoens	111	
Sammy Mahdi	@SammyMahdi	280	
Open VLD	@openvld	1.214	1.798
Egbert Lachaert	@egbertlachaert	482	
Tom Ongena	@tomongena	102	
N-VA	@de_NVA	3.830	4.019
Bart De Wever	@Bart_DeWever	189	
VB	@vlbelang	5.376	6.733
Tom Van Grieken	@tomvangrieken	1.357	
Franstalige gemeenschap			9.101
PTB	@ptbbelgique	258	1.196
Raoul Hedebouw (in FR)	@RaoulHedebouw	1.933	
Ecolo	@Ecolo	696	839
Jean-Marc Nollet	@jmnollet	51	
Rajae Maouane	@RajaeMaouane	92	
PS	@Psofficiel	438	950
Paul Magnette	@PaulMagnette	512	
Les Engagés	@LesEngages_be	666	786
Maxime Prevot	@prevotmaxime	120	
MR	@MR_officiel	1.521	2978
George-Louis Bouchez	@GLBouchez	1.457	
DéFI	@defi_eu	861	2056
François De Smet	@francoisdesmet	1.195	
Chez Nous	@ChezNousOff	296	296
Totaal			27.705